

[Indenrigsministeren]

Jeg skal ikke i dag gå ind i den sygehusdiskussion, som jeg forstår er forudset til næste uge, men gøre opmærksom på, at jeg ikke dermed har sagt god for en række af de synspunkter, som er kommet her i dag med hensyn til forløbet af aktiviteterne på sygehusområdet. Jeg vender tilbage til diskussionen på det tidspunkt, hvor den diskussion er forudset. Men der har været en række synspunkter og konklusioner angående det produktionsmæssige og økonomiske forløb, som vi også med fordel kan korrigere.

Fru Dorte Bennedsen stillede specielt spørgsmål angående den mellemamtskommunale udligning, som er gennemført i denne aftale, og jeg vil først gøre opmærksom på, at København og Frederiksberg har udtalt et meget stærkt ønske om, at man fik en sådan udligning, som jo ingenlunde er nogen selvfølge. Det er et udtryk for, at man har håndteret et konkret problem, og at amtskommunerne har vist en betydelig forståelse for, at denne sygdom har sit tyngdepunkt i København og Frederiksberg, og at det derfor også kunne være rimeligt, at sådanne særlig tyngende sygdomme var genstand for en udligning.

Den model, som er kommet til veje i form af aftalen, har samme karakter og udformning som den, der gælder i øvrigt i forbindelse med udligninger, når vi taler om særlige sygdomme, som ikke har samme udbredelse over hele landet.

Alene den omstændighed, at der altså her er tale om et led i en aftale, gør, at jeg utvivlsomt har let ved forklare fru Dorte Bennedsen, at det ønske, hun rejser om et andet forløb, også derigennem er en ændring af de vilkår, som gælder for andre, som er med i en sådan aftale. Det tror jeg egentlig vil være fuldt ud tilstrækkeligt til, at fru Dorte Bennedsen kan forstå, at jeg ikke på det grundlag har nogen mulighed for at gå ind i noget, som ville føre til en anden byrdefordeling end den, som er indgået i aftalen.

Mit ministerium og jeg skal bidrage alt, hvad vi kan, til et godt forløb af det udvalgsarbejde, som nu forestår. Jeg føler mig overbevist om, at denne lovgivning vil vise sig at være et markant udgangspunkt for udviklingen i de kommende års aktiviteter og for hele den kommunale tilværelse både i primærkommunerne og amtskommunerne. Jeg er også overbevist om, at det helt overvejende

indtryk i befolkningen og i kommunerne af det resultat, som her er opnået, når vi ser væk fra de lidt utilfredse bemærkninger, som lød her og dér i debatten i dag, vil være tilfredshed med, at man har fået et godt grundlag at arbejde på.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagenes overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslagene henvises til kommunaludvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

19) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 135:

Forslag til folketingsbeslutning om en aktiv indsats mod diktaturet i Tyrkiet.

Af Albrechtsen (VS) m.fl.
(Fremsat 11/4 86).

Forslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Det er med en vis undren, jeg har læst dette forslag til folketingsbeslutning om aktiv indsats mod diktaturet i Tyrkiet, som det hedder. For mig at se bygger forslaget på en fejlagtig opfattelse af indholdet og rækkevidden af den forligsordning, som Danmark, Norge, Sverige, Frankrig og Holland i december sidste år accepterede under medvirken af Menneskerettighedskommissionen i Strasbourg. Denne ordning tilsigter jo ikke at bringe sagen om Tyrkiets overholdelse af menneskerettighederne ud af verden. Tværtimod repræsenterer forliget en begyndelse på en ordning eller en mekanisme, som under Menneskerettighedskommissionens aktive medvirken og kontrol helt frem til februar næste år skal vise, om den tyrkiske regering vil være i stand til i videre omfang at genop-

[Udenrigsministeren]

rette respekten for menneskerettighederne i landet.

Først når vi har set den endelige rapport, der skal afgives af Menneskerettighedskommissionen i februar 1987, har vi mulighed for at vurdere, om forliget er opfyldt, og om menneskerettighedssituationen i Tyrkiet igen har nået et sådant stade, at vi ikke længere behøver at appellere til menneskerettighedsorganerne i Strasbourg. Det er regeringens opfattelse, at forliget i sig selv vil være en positiv faktor i denne proces.

Jeg skal i korthed rekapitulere indholdet af forligsordningen, der består af tre hovedelementer. Elementet om tortur, herunder vilkårene og procedurerne for iværksættelse af frihedsberøvelser, indeholder en forpligtelse for Tyrkiet til at aflægge rapporter til kommissionen, henholdsvis 1. februar 86, 1. juli 86 og 1. oktober 1986. På grundlag af disse rapporter gennemføres en dialog mellem kommissionen og Tyrkiet, der bl.a. indbefatter adgang for repræsentanter for kommissionen til at aflægge besøg i Tyrkiet, herunder besøg i civile og militære fængsler og på politistationer. Den 1. februar 1987 afgiver kommissionen en endelig rapport om denne del af forligets opfyldelse. Rapporten stilles til rådighed for samtlige deltagerstater i konventionen, det vil sige alle 21 medlemslande af Europarådet.

Elementet om afvikling af særlovgivningen indebærer, at den tyrkiske regering skal holde kommissionen løbende underrettet om yderligere ændringer af lovgivningen, der tager sigte på at bringe den i overensstemmelse med konventionens standarder. Krigsretstilstanden i Tyrkiet var i november 1985 reduceret til 9 af landets i alt 67 regioner og er bebudet endeligt afviklet inden oktober 1986.

Det sidste element om amnesti lægger op til, at drøftelserne herom skal indledes i det tyrkiske parlament på grundlag af initiativer fra enten de enkelte parlamentsmedlemmer eller den tyrkiske regering. Tyrkiet skal desuden holde kommissionen underrettet om udviklingen i dette spørgsmål.

På dansk foranledning lykkedes det at få en tyrkisk tilkendegivelse om retningslinjerne i de påtænkte initiativer vedrørende amnesti. Det blev herunder klart, at Tyrkiet på grund af bestemmelser i forfatningen ikke har mulighed for at acceptere en forpligtelse til at

gennemføre en egentlig generel amnesti, men at amnesti og lignende benådningsskridt vil udgøre et vigtigt mål for den tyrkiske regering, som vil fortsætte bestræbelserne i dette øjemed.

Som jeg allerede har sagt, er der altså ikke tale om, at sagen nu er sluttet med indgåelsen af dette forlig. Tværtimod befinder vi os i en fase – en prøveperiode, om man vil – hvor der er indledt en aktiv dialog mellem Menneskerettighedskommissionen i Strasbourg og den tyrkiske regering på grundlag af de rapporter, som regeringen skal afgive i årets løb.

Det var baggrunden for, at vi under et møde i Europarådets ministerkomité den 24. april ikke kunne gå ind for et britisk forslag om, at Tyrkiet skulle overtage viceformandskabet i komiteen indtil efterårssamlingen i november og derefter for yderligere et halvt år formandskabet for komiteen. Tyrkiet havde i sin tid med henvisning til indførelsen af militær undtagelsestilstand i 1981 givet afkald på disse hverv, så længe demokratiske tilstande ikke var genindført i landet. Det britiske forslag blev imidlertid vedtaget med 14 stemmer for, heriblandt Island, 6 imod – det var Cypern, Danmark, Grækenland, Luxembourg, Malta og Norge – mens 1 land, nemlig Sverige, afstod.

Jeg kan tilføje, at vi fra dansk side i ugerne før afstemningen i ministerkomiteen havde virket for en fællesnordisk holdning i spørgsmålet, og under det har jeg henvist til, at den nuværende fase med en dialog imellem Menneskerettighedskommissionen og Tyrkiet burde være ovre, før Tyrkiet genindtrådte som viceformand og formand. Men det viste sig imidlertid ikke muligt at fastholde en enig nordisk linje; som nævnt stemte Island for, Norge og Danmark imod, og Sverige ville altså ikke gå videre end til en afståelse.

Regeringen er altså ikke uenig med forslagsstillerne i, at menneskerettighedssituationen i Tyrkiet fortsat ikke er tilfredsstillende og stadig giver anledning til bekymring, og dette gælder specielt rapporterne om, at der fortsat anvendes tortur.

Samtidig finder jeg dog, at forslagsstillerne i deres bemærkninger til forslaget helt forbigår de rapporter, der jo foreligger fra flere sider om, at der foregår en udvikling i den rigtige retning, og jeg finder her ikke mindst

[Udenrigsministeren]

anledning til at henvise til de meget afbalancerede rapporter, som i april måned er afgivet af det politiske og det juridiske udvalg under Europarådets rådgivende forsamling, og som bygger på oplysninger, der er tilvejebragt under besøg i Tyrkiet i marts måned.

Det fremgår heraf bl.a., at Tyrkiet nu har hævet den militære undtagelsestilstand i 62 af de i alt 67 provinser. Tilbage resterer 5 provinser i grænseområderne mod Irak, Iran og Syrien, at den tyrkiske nationalforsamling har vedtaget en lov med visse amnestilignende bestemmelser, som har åbnet mulighed for betinget løsladelse af fængslede efter udståelsen af to femtedele af den idømte straf, at nationalforsamlingen ikke har ratificeret dødsdomme siden efteråret 1984, at der af såvel den tyrkiske regering som nationalforsamlingen er truffet foranstaltninger til bekæmpelse af den anvendelse af tortur, som også i tyrkiske blade er genstand for omtale og fordømmelse, at de tiltalte medlemmer af den tyrkiske fredsbevægelse og af fagforeningen DESG alle er på fri fod, selv om retssagerne imod dem endnu ikke er afsluttet, samt endelig at retssagen mod gruppen af intellektuelle er sluttet med frifindelse af de tiltalte.

Rapporterne konkluderer, at der, til trods for at der endnu er lang vej at gå, inden menneskerettighederne i Tyrkiet er genoprettet i deres fulde udstrækning, dog gennem det sidste års tid er sket reelle og betydelige fremskridt. Og at denne positive udvikling heller ikke er gået sporphøjt hen over dansk presse, kan bl.a. ses af de reportager, som dagbladet Information har bragt i april måned i år om forholdene i Tyrkiet i dag.

Jeg vil gerne citere et par afsnit fra den artikel af Lars Møller-Rasmussen, der under overskriften »Teori contra praksis i Tyrkiets genopstandne demokrati« blev bragt den 24. april 1986, og det gør jeg ikke for at omklamre Information eller for at misbruge bladets reportage, men for at give nogle, synes jeg, tankevækkende eksempler på, hvad en uafhængig dansk reporter altså også kan få af indtryk.

Lars Møller-Rasmussen har talt med den tidligere formand for Tyrkiets arbejder- og bondeparti, hr. Perincek, en mand, der har oplevet den militære magtovertagelse i september 1980 på sin egen krop. Sit parti måtte han se erklæret forbudt og opløst, selv måtte han vandre i fængsel fra 1980 til 1983, men,

som det hedder i interviewet, Perincek ser trods denne barske baggrund lyst på situationen. Han siger bl.a. – og jeg citerer: »Derfor er virkeligheden i Tyrkiet en anden, end Europa får indtryk af, fordi det kun ser på teorien. Juridisk og teoretisk set er der ikke frihed til at diskutere socialisme i Tyrkiet i dag. Men i praksis kan man diskutere socialisme frit, både i presse og i offentlighed.«

Som det altså vil være fremgået, finder regeringen, at det foreliggende forslag til folketingsbeslutning hviler på forkerte forudsætninger og derfor ikke bør nyde fremme. Det samme gælder forslaget øvrige elementer om henholdsvis EF-støtte og holdningen i andre internationale fora, herunder i NATO.

Hvad angår Tyrkiets medlemskab af NATO, er regeringens holdning baseret på det udgangspunkt, at Tyrkiet er en alliancepartner, som på lige fod med andre medlemslande deltager i det integrerede militære samarbejde. Af geografiske årsager finder der i medfør af dette integrerede forsvarssamarbejde dog intet praktisk operativt samvirke sted mellem danske og tyrkiske styrker.

I EF blev det efter den militære magtovertagelse i 1980 besluttet at blokere bistanden til Tyrkiet, dvs. den såkaldte 4. finansprotokol, den ekstraordinære hastebistand og den supplerende protokol. I begyndelsen af 1986 blev der i Rådet opnået tilslutning til nu at frigive denne bistand. Danmark har i Bruxelles gentagne gange understreget, at vores accept af denne frigivelse af bistanden skal ses som en anerkendelse af de fremskridt, der er sket i demokratiseringsprocessen og på menneskerettighedsområdet i Tyrkiet. Vi har samtidig understreget, at der ikke hermed er givet carte blanche for ydelse af ny bistand til Tyrkiet, idet en forudsætning herfor er, at der sker yderligere forbedringer på især menneskerettighedsområdet og også en øget demokratisering, og dette har Kommissionen meddelt Tyrkiet. Danmark har samtidig opfordret til, at EF i den videre behandling af forholdet til Tyrkiet nøje følger den indre udvikling i landet, hvilket Kommissionen har lovet. Det hollandske EF-formandskab har også taget den danske holdning op ved at fastslå, at EFs drøftelser med Tyrkiet vedrørende den etapevise normalisering af forbindelserne skal tjene som en opmuntring til Tyrkiet om at fortsætte demokratiseringspro-

[Udenrigsministeren]

cessen og forbedringerne på menneskerettighedsområdet.

Lad mig slutte med at slå fast, at den danske regering som hidtil nøje vil følge udviklingen i Tyrkiet, som vi håber på længere sigt vil føre til fuld genoprettelse af respekten for menneskerettighederne, og det er jo en forudsætning for det, som vi alle i dette ting formentlig ønsker, nemlig en normalisering af forholdet mellem Tyrkiet og det demokratiske Europa.

Erik Holst (S):

Da mit partis ordfører, hr. Lasse Budtz, ikke kan være til stede, skal jeg i hans sted og på socialdemokratiets vegne knytte nogle kommentarer til forslaget.

Vi er ikke i socialdemokratiet helt så forbavset, som udenrigsministeren er, over at se forslaget. Vi synes nok, at der stadig væk i Tyrkiet er så grove krænkelse af menneskerettighederne, at det er på sin plads at markere en fast og beslutsom indsats fra dansk side, hvor vi end møder tyrkerne, og det gør vi først og fremmest i Europarådet. Her havde vi i sidste måned en debat på basis af 2 rapporter fra folk, der havde været i Tyrkiet udsendt af Europarådet, der meget tydeligt viste, at der stadig væk er en meget vidt udbredt tortur i fængsler, at der stadig væk er en ualmindelig dårlig behandling af fængslede, og at der stadig væk ikke er indført normale menneskerettigheder nogen steder.

Det er forbløffende, at vi i Europarådet kunne blive enige om alle sammen, at således var situationen. Men så skiltes vejene også, og her var der nogle, der var lige så optimistiske som udenrigsministeren; det var de borgerlige, der sagde: det går nok fremad, hvis vi stryger tyrkerne med hårene, og hvis vi hele tiden gør, hvad vi kan for at strø lidt sand på de begivenheder, der finder sted i Tyrkiet.

Det har været meget lidt opløftende at læse Amnesty Internationals rapport fra februar 1986, der omtaler en lang række tilfælde af tortur. Det har været meget lidt opmuntrende at se, at man fra tyrkisk side gang på gang har udlagt det, som udenrigsministeren kalder en forventet håbefuld indsats fra demokratiernes side over for Tyrkiet, som en accept af det militære styre og dets måde at administrere demokratiet på. Det er blevet

fastslået af et mindretal i Europarådet, at der hverken er vestligt demokrati eller respekt for menneskerettighederne i en grad, der i princippet tillader Tyrkiet at være medlem af Europarådet. Derfor er vi lidt forbavset over i dag at skulle høre fra udenrigsministeren, at det i virkeligheden er store fremskridt, der er sket mange steder, og at man håber på, at disse fremskridt vil fortsætte. Det sidste kan socialdemokratiet godt tilslutte sig. Vi håber også på fremskridt.

Udenrigsministeren nævner den forligsordning, der er kommet i stand vedrørende 5 lande, der har klaget over menneskerettighederne i Tyrkiet, og da disse 5 i december sidste år blev enige om at fratage klagen mod nogle undersøgelser, der skulle resultere i en rapport næste år, beklagede vi det fra socialdemokratiets side og anbefalede regeringen ikke at gøre det. Vi sagde, det ville være urimeligt, hvis ikke vi gør det klart, at dette vil kunne udlægges af tyrkerne som en accept af det styre, der er dannede.

Jeg kan på socialdemokratiets vegne sige, at vi er positivt indstillet over for princippet i en aktiv indsats mod diktaturet i Tyrkiet på alle de områder, hvor vi overhovedet har mulighed for det, og jeg vil da gerne spørge udenrigsministeren: hvis det nu er således, at den rapport, der kommer fra menneskerettighedskommissionen til februar næste år, i 1987, ikke er tilfredsstillende, kan Danmark så igen indgive en klage uden at skulle genoptage sagen fra bunden eller starte forfra? Er det således, at vi så genoptager sagen på grundlag af situationen, som den var, da regeringen sammen med de radikale anbefalede, at man indgik et forlig om Tyrkiets situation i dag?

Vi er åbne over for de forbedringer, der finder sted i Tyrkiet på presseområdet. Vi er vidende om, og vi erkender blankt, at der flere steder i pressen kan diskuteres torturforhold. Nu er det jo meget ejendommeligt, at man skal udlægge det som noget særlig opløftende, at man kan diskutere torturforholdene, og vi havde hellere set, at der blev gjort en noget stærkere indsats imod tortur, end at man nøjes med at diskutere den. Men vi er ikke uenige i, at der er muligheder for at debattere forholdene dernede, og at dette kan være medvirkende til at forbedre forholdene på længere sigt. Vi må dog stadig væk sige, at der er en mulighed for at opretholde

[Erik Holst]

et pres mod de tyrkiske myndigheder alle steder for at få dem til at forstå, at der ikke er givet grønt lys fra de vestlige stater, fra de vestlige medlemslande med demokratier, hverken i Europarådet eller i EF. Vi beklager det, der er sket i EF, og vi så gerne, at man ikke normaliserede forholdene til Tyrkiet, før der lå en rapport med et positivt, acceptabelt, tilfredsstillende resultat.

Fischer (KF):

Det foreliggende VS-forslag er udtryk for en besynderlig logik. Det er, som om man ud fra det synspunkt, at alt endnu ikke er vel i Tyrkiet, er parat til at sætte en udvikling i stå, der uomtvistelig går i den rigtige retning. Jeg mener, at hvis VS havde sat sig grundigere ind i logikken i argumentationen bag de 5 klagestaters faktiske politiske muligheder for at opnå resultater, tror jeg ikke, man ville have fremsat forslaget.

Vi har i den konservative folketingsgruppe den opfattelse, at det var en rigtig beslutning, der blev truffet, da de 5 lande, Danmark Norge, Sverige, Holland og Frankrig, i sin tid rejste klagesagen mod Tyrkiet ved den europæiske menneskerettighedskommission, men vi mener også, det var en rigtig beslutning, landene traf, da de indgik den pågældende forligsordning med Tyrkiet. Jeg tror, det er et eksempel på, at en europæisk retsinstans og fælles politisk optræden fra vesteuropæiske landes side kan benyttes til at fremme en udvikling til gavn for menneskerettighederne. Man kunne ønske sig, at lignende situationer kunne opstå andre steder.

I det konservative folkeparti betragter vi det som vigtigt fortsat markant at tilskynde Tyrkiet mest muligt til at fortsætte den igangværende udvikling henimod et normalt fungerende demokrati i vesteuropæisk forstand, hvor ethvert menneske kan nyde normale, anerkendte menneskerettigheder.

Vi har noteret, at der i Tyrkiet i pressen nu kan foregå en åben politisk debat om alle spørgsmål, som det fremgår af Steinerrapporten, og vi har også noteret, at det tyrkiske retssystem er inde i en udvikling, som vi alt andet lige må betragte som gavnlig. Vi kunne forleden i tekst-TV se oplysninger om, at politifolk i Tyrkiet nu blev idømt lange fængselsstraffe for at have foretaget tortur. Torturproblemet er ikke løst med dette, efter at

det har været til stede i så mange år, men det er da en udvikling i en positiv retning, som vi fortsat skal følge kritisk og opmærksomt.

Den danske politik, som udenrigsministeren netop har redegjort for, også dens EF-sammenhæng, er for mig at se et vigtigt bidrag til at motivere Tyrkiet til at fortsætte denne udvikling.

Jeg synes Europarådets beslutning på baggrund af Steinerrapporten om fortsat at følge sagen også er en vigtig beslutning.

De sanktioner, som VS ønsker at sætte i værk, vil da kun skabe nye økonomiske og sociale problemer for Tyrkiet, og vi ved, at økonomiske og sociale problemer er den dårligst mulige baggrund for en demokratiseringsproces til gavn for menneskerettighederne.

Jeg ved godt, at VS måske ikke er så begejstret for Europarådet, men partiet har vel ikke overset, at Tyrkiet i marts i år er blevet taget af dagsordenen i FN-sammenhæng for så vidt angår en undersøgelse af overtrædelse af menneskerettighederne. Det er sket ved kommissionen i Genève.

Op når vi nu snakker om den tyrkiske befolkning, er det så forbigået VS'ernes opmærksomhed, at der er en anden tyrkisk befolkningsgruppe, som vi måske burde samle særlig opmærksomhed om i dag, nemlig det tyrkiske mindretal i nabolandet Bulgarien, som ifølge de detaljerede oplysninger, Amnesty International netop har fremlagt for kort tid siden, er udsat for en undertrykkelse, der i omfang og brutalitet er noget af det værste, vi har set i Europa siden 2. verdenskrigs afslutning? Det er da en situation, vi skal samle al mulig opmærksomhed om.

Vi kan altså ikke støtte VS's forslag. Vi finder det forfejlet, men vi vil klart tilkendegive, at vi vil være opmærksomme og aktive omkring udviklingen i Tyrkiet – det gælder også de nationale mindretals rettigheder – og vi håber, at der fortsat kan være bred enighed i folketinget om den politik.

Bjørn Elmquist (V):

Jeg vil gerne starte med at takke udenrigsministeren for en meget klar redegørelse her for et øjeblik siden. Jeg synes, den har sat mange ting på plads, hvor der – villet eller uvillet – rundt omkring, dels i pressen, dels i politiske kredse, dels i andre interesserede

[Bjørn Elmquist]

kredse, som følger forholdene i Tyrkiet, er opstået visse misforståelser, mener jeg nok, måske også på grund af udbredt brug – misbrug kan man måske sige – fra officelt tyrkisk hold af det, som er sket for Menneskerettighedskommissionen i Strasbourg.

Jeg synes, det var godt så klart at høre udenrigsministeren fastslå, at det er i februar 1987, Danmark sammen med de 4 andre klagerlande vil tage endelig stilling til en eventuel genindbringelse for Menneskerettighedskommissionen af Tyrkietsagen i lyset af den rapport, som Menneskerettighedskommissionen vil komme med inden da.

Jeg synes, der er anledning til her i starten også at fastslå, hvordan sagen i sin tid kom for Menneskerettighedskommissionen. Vi havde en anden regering, da sagen blev bragt op, en socialdemokratisk regering, og jeg kan huske, at vi, der sad i den danske Europarådslegation, rettede henvendelse til den daværende udenrigsminister for at høre, om ikke der var en idé i, at Danmark – den danske regering – tog initiativ til sammen med andre lande, som havde været på banen dengang med Grækenland, at rejse sagen.

Vi fik en klar og ærlig melding tilbage om, at det nok var en god idé, om vi kunne prøve at samle et flertal i den parlamentariske forsamling i Europarådet, der opfordrede medlemslandene til at gøre noget sådant. Det gjorde vi så, og der var et pænt og stort flertal, som stod bag denne opfordring. Så agerede daværende udenrigsminister Kjeld Olesen på regeringens vegne og var med til sammen de 4 andre klagerlande at indbringe Tyrkiet for Menneskerettighedskommissionen.

Jeg synes også, at det, som udenrigsministeren forklarede om forligets indhold, er meget realistisk. Der er ingen tvivl om, at der er mange – og jeg hører til dem – som godt kunne stille nogle andre, mere ideelle krav til indholdet af den foreløbige venskabelige overenskomst, som det hedder, specielt på amnestiområdet, nogle mere faste forpligtelser, men igen: der var tale om en realistisk holdning, der var tale om, at de 5 klagerlande kunne fremtræde som en enhed, og jeg har forstået, at der har været nok så nære kontakter disse 5 lande imellem, før man nåede frem til, hvad der præcis skulle stå i forliget. Dertil kommer jo også, at Tyrkiet skulle med, Tyrkiet skulle påtage sig nogle

konkrete forpligtelser, for at man kunne få dem med på holdet.

Situationen i Tyrkiet i dag vil jeg karakterisere i 2 sætninger: jeg hører til dem, der mener, at der er indtruffet en række forbedringer. Det fremgår i og for sig også af de bemærkninger, som VS har lavet. Der står et sted: »Dagspressen i Tyrkiet beretter således åbenlyst om de fortsatte krænkelser af menneskerettighederne.« Noget sådant var utænkeligt for 2 eller 1½ år siden, og i dag sker det gang på gang.

Pressefriheden er noget af det, der hurtigst er forbedret, og også med hensyn til den politiske frihed, de politiske partier og den politiske meningsdannelse er der sket helt klare fremskridt.

På menneskerettighedsområdet i øvrigt, hvad indsatsen mod torturen og for amnestien angår, ligger det noget tungere, men jeg håber, at den midlertidige forligsordning kan bringe det videre frem.

Indsatsen i Europarådet, som hr. Erik Holst omtalte, kan jeg ikke nå at bruge mange ord på nu, tiden rinder, men jeg vil sige, at de skillelinjer, som hr. Erik Holst nævnte i sit indlæg, da han sagde, at der var borgerlige, der ligesom udenrigsministeren godt ville stryge Tyrkiet med hårene, må jeg anholde – både det, at udenrigsministeren mener, vi skal stryge tyrkerne med hårene, og at skillelinjerne skulle have gået sådan i den parlamentariske forsamling i Europarådet. Det er ikke rigtigt, synes jeg. Der er mange af dem, man ville kalde borgerlige politikere, fra de nordiske lande, som stemte for en skarp og kritisk holdning over for Tyrkiet, ligesom der var medlemmer af den socialistiske gruppe, der kommer fra andre lande, som bestemt ikke var nær så kritisk indstillet som vi. Sådan var forholdene dér.

Lad mig slutte med at sige, at vi kan ikke støtte beslutningsforslaget, som foreligger her. Der står noget om en aktiv indsats, men det skal vel læses som en mere aktiv indsats, og vi synes, at som indsatsen er i øjeblikket, også fra regeringens side, er den fuldt forsvaret.

Pelle Voigt (SF):

SF kan støtte venstresocialisternes forslag til folketingsbeslutning om en aktiv indsats imod diktaturet i Tyrkiet. Ligesom forslags-

[Pelle Voigt]

stillerne er vi af den opfattelse, at den meget vankelmødige holdning, man har mødt overtrædelserne af menneskerettighederne i Tyrkiet med fra den vestlige verdens side, fra EF-landenes side og fra flertallet i Europarådets side, har trukket de nuværende tilstande i Tyrkiet ud og forlænget diktaturets levetid.

At man stadig væk i dag i Tyrkiet oplever en vidt udstrakt anvendelse af tortur og forfølgelse af politiske modstandere, er der ingen der har bestridt i diskussionen her i dag. Alligevel er vi i den beklagelige situation, at vi nu har måttet finde os i at se Tyrkiet som fuldt medlem af Europarådets parlamentariske forsamling, og at vi oven i købet kommer i den situation, at vi her til sommer skal opleve Tyrkiet optræde som vært for Europarådets sommersession.

Det skyldes, at Europarådet ikke på noget tidspunkt har været i stand til at samle et flertal for det, som ville have været den eneste rigtige og konsekvente holdning i forhold til Tyrkiet, nemlig at man havde meddelt dette land, at så længe militærdiktaturet sad ved magten, så længe disse oplagte overgreb mod elementære menneskerettigheder fandt sted, havde Tyrkiet intet at gøre i denne forsamling eller for den sags skyld i landenes ministerråd. Men det er aldrig sket, og det er ikke noget tilfælde, at det ikke er sket; det afspejles i og for sig på fortræffelig vis i en række af de enkelte punkter, som nævnes i VS-forslaget.

I Europarådets parlamentariske forsamling har man oplevet, hvordan parlamentarikere fra lande med stærke økonomiske interesser i Tyrkiet har oprådt overordentlig aktivt for at afsvække kritikken af det tyrkiske militærregime og dets menneskerettighedsovergreb så meget som muligt. Det gælder lande, som har tætte militære forbindelser med Tyrkiet, det gælder lande, som har tætte økonomiske forbindelser med Tyrkiet, og det gælder sågar desværre parlamentarikere, der har store private økonomiske interesser i dette land, og som øjensynlig behersker ganske mange stemmer i denne forsamling.

Det er min opfattelse, at Europarådet på dette område ganske afgørende, dengang tiden var inde til det, svigtede sin grundlæggende opgave, og at den venlighed og denne serie af overenskomster, som vi nu ser, i modsætning til det, hr. Fischer var inde på, i

virkeligheden er med til at forlænge undertrykkelsen i Tyrkiet.

Jeg vil især, ud over forfølgelsen af politiske modstandere og torturen i fængslerne, pege på den omfattende undertrykkelse, der finder sted af befolkningen i Kurdistan, en undertrykkelse, som fysisk og især kulturelt til tider nærmest har karakter af noget, som man kunne betegne som et folkemord, en systematisk undertrykkelse af disse menneskers ret til at tale og skrive deres eget sprog og oven i købet en påtvingen denne befolkningsgruppe fremmede militærbaser, som de aldrig har ønsket og aldrig har bedt om.

Sådanne tilstande er naturligvis helt uforenelige med den europæiske menneskerettighedsdeklaration. Derfor er det så meget desto sørgeligere, at en række europæiske lande og en række europæiske parlamentarikere øjensynlig ikke tager denne deklaration mere højtideligt, end at man har taget Tyrkiet og Tyrkiets såkaldte parlamentarikere til sit hjerte og er begyndt at tale fornuft med dem, fordi der er sket visse lempelser i situationen i Tyrkiet.

Jeg tror, at man, hvis man skal gå til roden af dette, skal se på, hvorledes en lang række lande i EF, i Europarådet og i NATO har stærke økonomiske og militære interesser i ikke at lægge sig ud med de tyrkiske myndigheder. Jeg synes personlig, det var dybt forstemmende, at tilbagetrækningen af sagen ved menneskerettighedsdomstolen fra de 5 klagelandes side næsten på dato faldt sammen med en svensk ministers anførsel af en handelsdelegation til Tyrkiet til støtte for det betrængte svenske erhvervsliv. Hvis man prioriterer menneskerettigheder under eksport af fetaost eller under kortsigtede militærstrategiske betragtninger, sådan som der har været opræk til her, og sådan som den øjensynlig fortsat fra et flertal blandt de europæiske lande ønsker at gøre det, har genindførelsen af demokrati i Tyrkiet meget lange udsigter.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Jeg vil allerførst lægge til – hvad jeg glemte i mit første indlæg – at kristeligt folkeparti er forhindret i at være til stede i salen, men har bedt mig om at understrege, at det, jeg sagde, blev sagt også på deres vegne.

[Bjørn Elmquist]

Det andet har at gøre med det, som hr. Pelle Voigt just sagde om det, at Europarådets parlamentariske forsamling holder sin minisession, sin sommersession, i Istanbul. Det har været diskuteret, og det har været kritiseret, men det kan også opfattes positivt og slet ikke som en blåstempling af forholdene dernede. Det giver netop en mulighed for at komme ind og benytte sig af den nyvundne pressefrihed. Derfor ville hr. Pelle Voigt også vide, tror jeg, hvis vi havde snakket lidt mere om dette på forhånd, at der er planer om at bruge nogle af udvalgmøderne, bruge det forhold, at man er dernede, som en åben, offentlig platform, hvor vi kan tage nogle af disse emner op til debat. Der er f.eks. planer om at holde en offentlig høring i det juridiske udvalg om artikel 11 i den europæiske menneskerettighedserklæring om organisationsfrihed og dér invitere repræsentanter for DISC, som jo er udsat for en masseproces, med som deltagere, og vi er sikre på, at den tyrkiske presse vil gengive noget af det, der så fremkommer.

(Kort bemærkning).

Fischer (KF):

Når hr. Pelle Voigt ikke kan se logikken i at have kontakter med Tyrkiet, modsiger han jo egentlig sin egen politiske indstilling i andre sammenhænge, hvor han mener, det er vigtigt at have kontakter til andre lande, hvor demokratiet måske ikke er perfekt, og mildest talt er demokratiet ikke perfekt – det er der vel ingen der mener her – i Østeuropa, hvor hr. Pelle Voigt lægger stor vægt på at have mangeartede kontakter. Det kunne vi fra borgerlig side ønske at det var muligt for os at have, men det er vi afskåret fra.

Med hensyn til Tyrkiet kan socialistiske og borgerlige politikere af enhver afskygning fra Vesteuropa tage ned og se tingene med egne øjne.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg tror ikke, at jeg, som hr. Fischer sagde, nogen sinde har gjort mig til talsmand for, at Danmark ikke skulle have kontakter med Tyrkiet. Det, jeg sagde, var, at det efter min mening devaluerer en organisation som Europarådet og devaluerer den europæiske

menneskerettighedskonvention, at man tillader den fulde deltagelse af et land, der faktisk systematisk stadig væk praktiserer politisk forfølgelse, national forfølgelse og tortur i sine fængsler. Det var det ene.

Så skal jeg til hr. Bjørn Elmquist sige, at jeg er ganske enig i, at når nu den ulyksalige beslutning om at holde sommersessionen i Tyrkiet er truffet, er det klogt at anvende lejligheden til at gøre opmærksom på en række af disse forhold og også at få bidrag til den diskussion, der finder sted i Tyrkiet. Jeg synes, det er udmærket at anvende lejligheden.

Det, som jeg vender mig imod, og som jeg finder en lille smule uforståeligt, er, at man vil give det tyrkiske militærdiktatur den fjer i hatten og den anerkendelse, som det også er, og som det tyrkiske militærdiktatur i hvert fald vil vide at udlægge denne begivenhed som, at holde sessionen dér. Jeg tror ikke, at hr. Bjørn Elmquist, jeg eller nogen anden, der har beskæftiget sig med disse ting, et sekund kan være i tvivl om, hvordan dette opfattes og vil blive udlagt af den tyrkiske regering, men jeg håber meget på succes for en åben debat med den forbudte og forfulgte fagbevægelse. Jeg håber meget på en succes for f.eks. det juridiske udvalgs bestræbelser for at påpege misforholdene i Tyrkiet og bidrage til en yderligere politisk diskussion om dem.

Stinus (RV):

Der er mange ting at kritisere i Tyrkiet og også mange forhold, vi bør kritisere stærkt, bl.a. fordi vi sammen med Tyrkiet er med i både Europarådet og NATO, men det billede, der tegner sig af Tyrkiet i dag, er ikke så unuanceret, som der lægges op til i det forslag, vi nu behandler.

En af hovedanklagerne mod Tyrkiet er, at der stadig anvendes tortur og finder anden umenneskelig behandling sted i landet. I den udstrækning denne anklage er rigtig – og det er der desværre klare beviser for at den er – er det radikale venstre helt og aldeles enig med forslagsstillerne i deres målsætning. Tortur og anden umenneskelig behandling kan ikke forsvares eller undskyldes.

Vi er derimod ikke enige med forslagsstillerne i, at tilbagetrækningen af klagesagen ved Den europæiske Menneskerettigheds-

[Stinus]

kommission kan fortolkes som et udtryk for vesteuropæisk godkendelse af terror mod den tyrkiske befolkning og som en opmuntring til undertrykkelse af denne.

Det afgørende for os er udviklingen i Tyrkiet: går det den rigtige vej mod mere demokratiske forhold, henimod et samfund, hvor der ikke mere kan være tvivl om, at menneskerettighederne respekteres fuldt ud? Når man diskuterer situationen i dag – og jeg synes, det er udmærket, at vi gør det – kommer man ikke uden om også at se på det, som har ført til den nuværende situation.

Tyrkiet er et ungt demokrati; selv om Atatürk bliver betegnet som det moderne Tyrkiets far, var det dog først i 1950'erne, at oppositionsgrupper opnåede egentlig politisk indflydelse. Militærets magtovertagelse i 1980 var ikke den første, men den tredje i løbet af 20 år, og baggrunden for denne tredje militære magtovertagelse var borgerkrigsagtige tilstande i landet eller sagt på en anden måde, at de politiske ledere og deres partier ikke magtede situationen.

Og hvad var det da for en situation? Gentagne regeringsskift i 1970'erne, to politiske ledere som stod så uforsonligt over for hinanden, at de dårlig nok kunne være i stue sammen, tiltagende politisk terror fra venstre- og højregrupper. I juli 1980 blev daglig ca. 10 personer ofre for terrorhandling. I september 1980 var antallet af dræbte pr. dag 15–20. I 1978 havde premierminister Ecevit sat 13 af Tyrkiets 67 provinser i undtagelsestilstand. I sommeren 1980 var dette tal steget til 29.

Det var ikke et mønsterdemokrati, militæret satte ud af spillet i september 1980. Demokratiet havde i virkeligheden sat sig selv ud af spillet. Det er også værd at huske, at i det tyrkiske demokrati før 1980 var kommunistpartiet og ca. 50 andre partier forbudt, og at anvendelse af tortur i Tyrkiet ifølge Amnesty International også var et problem under Ecevits og Demirels demokratiske regeringer.

Alt dette nævnes ikke som et forsvar for den undertrykkelse af fundamentale menneskerettigheder, som fandt sted i Tyrkiet efter militærets magtovertagelse, ej heller som et forsvar for, at menneskerettighederne ikke efterleves fuldt ud i dagens Tyrkiet. Disse forhold kan ikke forsvares, men det er nu

godt at kende baggrunden for det, som sker i dag.

Der har været en folkeafstemning om en ny forfatning i 1982 og et parlamentsvalg i 1983 uden de gamle partier og med godkendte kandidater, hvor 92 pct. af befolkningen ikke fulgte de tidligere politiske leders opfordringer til at stemme blankt. Der har været lokalvalg i 1984 med flere partier under friere former for partierne. Der er sket forbedringer med hensyn til ytringsfriheden, og der er sket lempelser i krigsretstilstanden. Det er ikke nok, og der er grund til kritik, men en udvikling er i gang, og vi må spørge os selv, hvordan vi bedst fremmer denne udvikling.

Vi skal stille krav til denne udvikling. Vi skal stille krav til den tyrkiske regering om garantier mod tortur og umenneskelig behandling, om amnesti for politiske fanger, om ophævelse af krigsretstilstanden, om fuld genoprettelse af frihedsrettighederne og om garantier for retssikkerheden. Men vi kan ikke fortænke den tyrkiske regering i, at den ikke ønsker tilstandene fra september 1980 tilbage, og at den måske af den grund ikke er parat til at lade udviklingen forløbe helt så hurtigt, som vi kunne ønske os.

Et særligt problem er de 6–7 millioner kurdere i Tyrkiet, men det er ikke et nyt problem, den kurdiske befolknings ønske om selvstyre er blevet undertrykt siden Atatürks dage. Den tyrkiske regering benægter i dag hårdnakket, som Atatürks og Ecevits Tyrkiet gjorde det, det kurdiske folks eksistens. Det kurdiske sprog og dyrkelse af kurdisk kultur er forbudt. Det er en skamlet på den nuværende tyrkiske regering, som det var det på dens forgængere.

Den nuværende regering kan afvaske dens skamlet ved at give kurdere nogle af de mindretalsrettigheder, som aldrig har været gældende for dette folk. Det er et ømtåligt emne, men vi bør ikke vige tilbage for at fortælle den tyrkiske regering, hvad vi mener om den sag.

Vor ret til at udtrykke en mening om dette spørgsmål og om menneskerettighedsspørgsmål i Tyrkiet overhovedet hænger nøje sammen med vor evne til at anlægge et nuanceret syn på udviklingen i Tyrkiet. Det gør det foreliggende forslag efter vor opfattelse ikke, og det radikale venstre vil derfor ikke kunne medvirke til dets gennemførelse.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg vil gerne spørge hr. Stinus, på baggrund af de betragtninger, han kom med heroppefra om nødvendigheden af at støtte det kurdiske folks nationale rettigheder i Tyrkiet, om hr. Stinus ikke synes, at Danmark kunne gøre det med større moralsk vægt og ret, hvis Danmark selv tilstod det kurdiske folk her i Danmark elementære nationale rettigheder, sådan at man f.eks. i indvanderradioen, som de færreste af vore tyrkiske indvandrere forstår, fik mulighed for at høre udsendelser på kurdisk, sådan at man i indvandrerundervisningen, som jo næsten udelukkende omfatter kurdere, ikke længere tvinges til udelukkende at blive undervist på tyrkisk, osv. osv.

Den undertrykkelse af den kurdiske kultur, det kurdiske sprog, som hr. Stinus taler om finder sted i Tyrkiet, finder faktisk også, om end i mildere form, sted her i Danmark. Det kunne være interessant at vide, om hr. Stinus vil være med til at lave om på det.

Måske kunne vi også få hjælp af hr. Fischer, som jeg forstår er en varm fortaler for nationale minoriteters rettigheder overalt i verden, også i Bulgarien, ligesom jeg selv er det.

(Kort bemærkning).

Stinus (RV):

Ja, den skal blive meget kort. Jeg vil gerne svare ja til hr. Pelle Voigts spørgsmål.

Dohrmann (FP):

Set med danske øjne findes der vel ikke et eneste land i verden, hvor vi ud fra vore forudsætninger og opfattelse af tingene ikke kan finde forhold, som vi finder enten mærkelige eller kritisable. Det er meget nemt at sidde her i lille Danmark og udtale sig om både det ene og det andet og mere eller mindre direkte blande sig i andre landes interne forhold.

Danske folketingsmedlemmer er først og fremmest valgt til at varetage danske synspunkter. Det andet skal man efter fremskridtspartiets opfattelse være meget, meget forsigtig med. I dag er det Tyrkiet, vi behandler, og selv om jeg også – og nu må jeg jo heller ikke begynde at blande mig i andre landes forhold – finder nogle af forholdene i

Tyrkiet uforståelige, så kunne jeg da godt nævne de første 25 lande, hvor forholdene vel nok er endnu værre end i Tyrkiet.

Sådan en opførsel, hvor man ligesom forsøger at blande sig i ting, som man reelt ingen forstand har på, skal vi afholde os fra. Og det siger jeg også, for det første fordi man ryger meget nemt ind i som nation, at man udøver forskelsbehandling af forskellige lande, og for det andet tror jeg egentlig også, at man i nogle situationer skader de mindretal, man ønsker at hjælpe.

Jeg tænker bl.a. her på, at der sidste år blev afholdt en stor international spejderlejr her i Danmark med deltagelse af både farvede og hvide, altså et rigtig godt stævne, hvor man – hvis man ellers kunne få lov til det – sådan ligesom kunne udbrede forståelsen, også imellem forskellige befolkningsgrupper. Dansk politisk indblanding bevirkede, at et enkelt land, hvorfra der deltog både farvede og hvide, blev udelukket, og noget sådant er direkte skadeligt.

Vi vil ikke medvirke til noget eller opfordre regeringen til hverken det ene eller det andet, som VS gør her.

Albrechtsen (VS):

Lad mig allerførst sige, at jeg synes, det er temmelig kvalmende at høre hr. Dohrmann slå til lyd for, at tortur er et indre anliggende, som vi ikke skulle have noget ansvar for at gøre noget ved. Det er jo et synspunkt, der fuldstændig taler for sig selv. Det er et rystende synspunkt, men jeg synes ikke, der er grund til at kommentere det yderligere i denne debat.

Derimod har der jo været mange indlæg, som har beskæftiget sig – med forskelligt udgangspunkt, men efter min opfattelse seriøst – med problemet. Det er korrekt, som hr. Pelle Voigt slog fast, at faktisk alle ordførere, måske med undtagelse af hr. Dohrmann, var enige om, at der er torturtilstande i Tyrkiet, at det ligger tungt med amnestiproblemet, som hr. Bjørn Elmquist formulerede det, og at det også ligger tungt med indsatsen imod torturen.

Udenrigsministeren kunne få øje på en hel masse forbedringer. Mig bekendt er der på amnestiområdet ikke sket andre forbedringer end det, ministeren plejer at kalde deklaratoriske forbedringer. Ministeren plejer at være

[Albrechtsen]

modstander af deklaratoriske erklæringer, og det er mig bekendt det eneste, der reelt er sket på amnestiområdet. Det er muligt, ministeren har andre oplysninger. Nu har ministeren det med at lægge den tyrkiske regerings oplysninger til grund, og det er aldrig klogt. Det er da muligt, at ministeren har nogle oplysninger om, at det går fremad med amnestien, men så vidt jeg ved, er disse oplysninger i hvert fald ikke andre bekendt.

Så mente ministeren, at der var skabt en strafafkøtningsmulighed. Det er der måske nok, men mig bekendt skyldes det først og fremmest, at man jo har fået fyldt fængslerne op i en sådan udstrækning, at man har været nødt til at afkorte straffene for vedblivende at sikre, at der var plads i fængslerne til alle dem, man ønsker at fængsle. Og den nedkortning er ikke noget, der specielt vedrører politiske fanger, men er gennemført som almindeligt princip. Derfor er det ikke noget, der i og for sig har noget med den her sag at gøre.

Ministeren mente, at der skulle være sket fremskridt vedrørende forholdene for fagforeningsfolkene. Fredsfolkene måtte jo dog erkende, at de altså fortsat er under tiltale.

Det eneste område, hvor ministeren måske med et vist belæg kunne hævde, at der er nogle få fremskridt, er presseområdet, men ministeren må nok erkende, at disse fremskridt ikke på nogen måde er sikret gennem forfatningsbestemmelser eller på anden vis beskyttet. De kan ophæves fra det ene øjeblik til det andet efter regeringens forgodtbefindende. På den led er der ikke anden ytringsfrihed i Tyrkiet end den, som regeringen fra dag til dag tillader. Det er så at sige en illegal, men ind imellem accepteret ytringsfrihed, den tyrkiske befolkning har. Så heller ikke på dette punkt er tilstanden på nogen måde tilfredsstillende, selv om ministeren naturligvis her kan hævde med nogen vægt, at der er sket et mindre fremskridt. Men det er også det eneste område, hvor man faktisk kan påvise det.

Selv hvis der var sket mindre, reelle fremskridt – hvad der er altså er stor grund til at betvivle – så er der i hvert fald ikke sket fremskridt af en sådan art, at det, der står tilbage af problemer, under nogen omstændigheder kunne indebære en accept af tilstandene.

Jeg vil spørge ministeren, om det kan være rigtigt, at man så at sige slår ind på at købslå om menneskerettigheder, for det er jo, hvad EF faktisk har lagt op til. Hvis Tyrkiet indretter sig på et niveau af menneskerettighedskrænkelser, som man finder forsvarligt – det er mig ubegribeligt, at noget niveau af menneskerettighedskrænkelser, der indbefatter anvendelse af f.eks. tortur, overhovedet kan accepteres – så vil man gå ind og handle med nogle finansprotokoller og dermed i realiteten jo acceptere resten af menneskerettighedskrænkelserne.

Det er et fundamentalt problem at handle politisk på den måde. Det er simpelt hen dybt umoralsk. Dertil kommer, som hr. Pelle Voigt har understreget, at det heller ikke hjælper noget, men tværtimod som taktik betragtet kun fører til, at man forlænger diktaturets levetid og giver diktaturet mulighed for at påberåbe sig, at de vesteuropæiske lande nu har accepteret tilstandene i Tyrkiet. Det er en agitation, som den tyrkiske regering naturligvis har benyttet sig af over for den tyrkiske offentlighed.

Jeg vil sige tak til SF for støtten til forslaget og den meget velunderbyggede argumentation for forslaget, som hr. Pelle Voigt kom med. Jeg vil også gerne sige tak til hr. Erik Holst, som vel ikke gav tilsagn om at støtte forslaget i den formulering, det har nu, men som rejste det interessante spørgsmål, om ikke det faktisk er muligt og rigtigt at rejse en ny klagesag. Og det tror jeg så må være dér, hvor vi må tage fat; det må være i spørgsmålet om i den kommende tid at drøfte, hvorledes vi får rejst en ny klagesag.

Jeg vil i hvert fald opfordre til, at vi i det kommende arbejde tager udgangspunkt i det forslag, som hr. Erik Holst stillede. Så håber jeg, at hr. Stinus vil se mere velvilligt på den tanke, end han har set på selve VS-forslaget. Jeg kan ikke skjule, at jeg var lidt skuffet over hr. Stinus' argumentation, men jeg håber så, at hr. Stinus i hvert fald vil overveje, om ikke hr. Erik Holsts forslag er en idé, som vi bør gennemføre. Det synes jeg nok det forslag i hvert fald fortjener.

Erik Holst (S):

Jeg skal sige til hr. Albrechtsen, at forudsætningen for at rejse sagen igen selvfølgelig må være, at vi har fået rapporten i februar

[Erik Holst]

1987, og at vi får vurderet, om den er tilfredsstillende eller ej.

Jeg rejste et spørgsmål til udenrigsministeren, som ministeren måske senere får lejlighed til at svare på: hvis nu sagen bliver fremlagt som utilfredsstillende, er det så således, at Danmark skal begynde forfra, eller kan vi fortsætte, hvor vi stoppede? Jeg har indtryk af, at det er et midlertidigt stop, vi har lavet, og ikke andet.

Må jeg sige til hr. Dohrmann: der må være nogle misforståelser, hr. Dohrmann, om vort medlemskab af Europarådet. Vi har indgået nogle aftaler, og vi har skrevet under på nogle konventioner og ratificeret dem, og det har Tyrkiet også. Den ædleste af konventionerne og den mest betydningsfulde er vel menneskerettighedskonventionen, og når den brydes ustandselig, så har hr. Dohrmann og jeg en pligt til at sørge for, at der bliver gjort opmærksom på det. Og man prøver at undgå at bryde den, hvis man ellers er medlem af Europarådet.

Så vil jeg lige sige til hr. Bjørn Elmquist om det med at stryge med hårene: jeg mener såmænd bare meget enkelt den argumentation, der har været ført utallige gange både i EF og i Europarådet, nemlig at hvis vi viser Tyrkiet tillid, hvis vi viser det støtte, og hvis vi frigør de midler, som det har så hårdt brug for af økonomisk art, fra EFs side, så vil Tyrkiet som den gode og artige dreng hurtigere finde den rette vej. Jeg tvivler en anelse på argumentets værdi.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Det var til hr. Albrechtsen også. Jeg synes nok, at der var så stort slør i de aktuelle forhold, som hr. Albrechtsen synes at støtte sig på, at jeg vil overrække ham de to rapporter, der har været talt rosende om, fra det politiske og fra det juridiske udvalg.

Det giver mig anledning til at overveje – og rejse i en anden sammenhæng, ikke nu og her – hvordan vi kan sikre os, at også partier, som ikke har direkte repræsentation i Europarådsdelegationen her fra folketinget, kan drage nytte af det arbejde, der gøres dernede.

Noget af den tvivl, som hr. Albrechtsen omtalte, er helt klart bortvejret, når man læser det her, f.eks. hvad angår afkortning af straffen. Det er sket ved en lov, som er ved-

taget af nationalforsamlingen i Ankara på forslag af regeringen. Det er ikke et dekret, og det er ikke gennemført på anden måde.

Dohrmann (FP):

Først til hr. Erik Holst: jeg tror da også på, at man gennem EF, gennem samkvem, ja stort set gennem internationalt samarbejde kan præge langt, langt bedre end ved det, VS her gør sig til talsmand for, som jo kun kan opfattes som en meget uvenlig handling, hvis man overhovedet lægger mærke til det.

Jeg vil godt sige til hr. Albrechtsen, at jeg ikke har sagt ét ord heroppefra, som kan tolkes i retning af det, hr. Albrechtsen sagde om, at jeg forsvarer tortur. Tværtimod, jeg finder den modbydelig. Men jeg vil vove den påstand, at om så hr. Albrechtsen stod her fra nu og til juleaften 1987, så ville det ikke hjælpe ét eneste torturoffer.

Albrechtsen (VS):

Det, jeg sagde om hr. Dohrmanns standpunkt, var, at jeg fandt det kvalmende, at hr. Dohrmann ikke føler noget ansvar for den tortur, som hans medmennesker udsættes for, og at han kunne betragte spørgsmålet om tortur som et indre anliggende i andre lande, som man ikke behøver at påtage sig medansvar for og gøre noget ved. Det var det, jeg sagde. Og det mener jeg.

Til hr. Bjørn Elmquist blot den bemærkning, at jeg jo har studeret disse forhold. Jeg har vist ikke benægtet, at denne strafafkortning er gennemført ved en lov. Jeg nævnte blot, hvad der var baggrunden for den lov, og så nævnte jeg i den sammenhæng, at der på amnestiområdet rent faktisk ikke sker andet end deklatoriske fremskridt, og de nytter jo altså ikke. Der skal jo rent faktisk også slippes nogle politiske fanger løs i praksis, før det hjælper noget.

Mig bekendt er den tyrkiske regering simpelt hen i praksis modstander af at gennemføre – og militæret vil simpelt hen ikke have det – en generel amnesti for politiske fanger.

Som udenrigsministeren nævnte, er der stadig væk undtagelsestilstand i store dele af Kurdistan, og her er man, så vidt jeg har oplysning om, i øjeblikket i færd med at øge antallet af internerede og politiske fanger. Så nogle steder i landet går det direkte den gale vej.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Hr. Erik Holst stillede mig spørgsmålet om, hvad der ville ske, hvis det nu viste sig, at den rapport, der kommer til februar 1987, ikke er tilfredsstillende, om vi så bare kan lukke sagen op og lade den køre videre.

Som hr. Erik Holst i anden omgang også selv var inde på, vil klagestaterne jo først blive gjort bekendt med udfaldet af dialogen mellem Menneskerettighedskommissionen og den tyrkiske regering, når vi får denne rapport, som så i øvrigt bliver tilgængelig for alle 21 medlemslande, og så må vi enkeltvis eller i fællesskab prøve at foretage en vurdering af, hvad der skal ske.

Jeg vil meget nødig ind i en »hvad hvis«-spekulation, når det nu er regeringens håb og forventning, at sagen vil kunne afsluttes på et for alle parter tilfredsstillende grundlag. Men det er da klart – for at gå ind på hr. Erik Holsts tankegang – at Danmark har mulighed for, hvis vi måtte ønske det, enten alene eller sammen med andre, at genoptage sagen når som helst. Det vil ikke tage længe tid, end det tager at skrive et brev til Menneskerettighedskommissionen.

Men jeg tror, at det for hele vurderingen af dette spørgsmål i den fase, vi er inde i nu, er meget vigtigt at forstå, at forliget netop har haft til formål at få Menneskerettighedskommissionen aktivt inddraget. Forliget er jo indgået i medfør af menneskerettighedskonventionens artikel 28, hvor der står:

»Når kommissionen antager en sag, der er indbragt for den, skal den stille sig til rådighed for vedkommende parter med det formål at opnå en mindelig løsning af sagen på grundlag af respekt for menneskerettighederne som defineret i denne konvention.«

Og derfor er forliget altså heller ikke, som andre synes at tro, en slags overenskomst mellem klagestaterne og den tyrkiske regering. Sådan står der jo også i forslaget til folketingsbeslutning. Menneskerettighedskommissionen er også med, og Menneskerettighedskommissionen står som garant for forligsordningen. Og det har for den danske regering spillet en afgørende rolle, at Menneskerettighedskommissionen kunne tiltræde denne forligsordning. Et væsentligt formål med iværksættelsen af klagesagen i sin tid var jo netop at få den uafhængige europæiske menneskerettighedskommission til at på-

se overholdelsen af menneskerettighederne i Tyrkiet, og det er lige præcis det, der nu sker ifølge forligsordningen.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til udenrigsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

*Meddelelser fra formanden:***Formanden:**

Der er ikke mere på dagsordenen.

I skrivelse af d.d. meddeler indenrigsministeren, at han ønsker i henhold til forretningsordenens § 19, stk. 4, at give folketinget en skriftlig

Redegørelse for sundhedspolitik.

(Redegørelse nr. R 13).

Eksemplarer vil blive omdelt, og redegørelsen vil blive optaget i Folketingstidende.

Kulturudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til lov om ændring af lov om biblioteksafgift. (Lovforslag nr. L 166).

Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget om offentlige arbejder har afgivet betænkning over:

Forslag til lov om telefonapparater. (Lovforslag nr. L 162).

Eksemplarer vil blive omdelt.

Uddannelsesudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til lov om uddannelse af erhvervs-piloter. (Lovforslag nr. L 136).

Uddannelsesudvalget har endvidere afgivet betænkning over: